

Дискусія/

Євроінтеграційний поступ України: перспективи і виклики

European integration progress of Ukraine: prospects and challenges

В Університеті банківської справи Національного банку України (м. Київ) 10 квітня відбулося засідання Дискусійного клубу на тему “Україна XXI століття: європейський вибір”. За допомогою відеоконференції зв’язку в засіданні взяли участь науково-педагогічні працівники, студенти, аспіранти Львівського, Черкаського, Харківського, Севастопольського інститутів банківської справи, а також Інституту магістерської та післядипломної освіти, що у столиці. У київській аудиторії активну участь у дискусії також брали представники Національного банку України, Київського національного економічного університету ім. Вадима Гетьмана, Київського національного університету ім. Тараса Шевченка, Академії муніципального управління та інших навчальних закладів.

On 10 April 2014, in the University of Banking of the National Bank of Ukraine (City of Kyiv), the Debating Society held a meeting on the issue “Ukraine of the 21st century: European choice”. Researchers and teachers, students and postgraduates of the Lviv, Cherkasy, Kharkiv and Sevastopol Institutes of Banking and of the Institute of Master and Postgraduate Education (City of Kyiv) took part in the meeting by means of videoconference communication. Among the Kyiv audience, representatives of the National Bank of Ukraine, Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Academy of Municipal Management and other educational establishments also actively participated in the discussion.

На тлі російської військової агресії європейський шлях розвитку України бачиться безальтернативним. Тому дискусія розгорталася не довкола європейського чи якоего іншого інтеграційних векторів, а довкола цільових перспектив нашої країни саме у європейській спільноті, механізмів мінімізації потенційних загроз і викликів для української економіки, подолання розривів і прогалів, що виникнуть у результаті підписання Угоди про асоціацію з ЄС, а також пошуку конкретних шляхів перетворення ризиків на переваги.

За традицією Дискусійного клубу, його засідання проводяться у формі оксфордських дебатів, коли одна команда має донести до аудиторії переваги та сильні сторони відносно порушеної теми, а друга – недоліки, загрози та потенційно можливі ризики.

Тож у першій частині основної доповіді, яку оприлюднила студентка п’ятого курсу Інституту магістерської та післядипломної освіти УБС НБУ **Ольга Богатиренко**, наголошувалося на тому, що Європа являє собою один із масштабних, платоспроможних та інноваційних ринків, освоїти який прагне багато країн світу. Середній показник ВВП на душу населення в ЄС майже у 8 разів вищий, ніж в Україні, і в 2.5 раза вищий, ніж у Росії. Продуктивність праці, що є одним із найхарактерніших показників ефективності економіки, в єврозоні у 2.5 раза вища, ніж у Росії, і в 4 рази вища, ніж

Учасники Дискусійного клубу за круглим столом.

в Україні. Щорічний бюджет ЄС, який становить близько 1 трлн. євро, створюється шляхом відрахування кожною країною 1% від її ВВП, а розподіл видатків здійснюється з урахуванням політики вирівнювання розвитку, в результаті чого деякі країни з високим рівнем розвитку несуть більші бюджетні витрати, а країни з нижчим рівнем розвитку отримують фінансування з бюджету ЄС, обсяги якого значно перевищують сплачені ними внески, – це, зокрема, стосується Польщі, Румунії, Греції, Чехії, Португалії.

ЄС давно став лідером щодо прямих іноземних інвестицій в Україну. Інвестиційно привабливим для європейців залишається і вітчизняний

банківський сектор. За результатами експертного опитування щодо переваг інтегрування вітчизняної банківської системи, проведеного у липні 2013 року, 98% респондентів розглядають інтегрування банківської системи як розширення доступу вітчизняних банківських установ до додаткових фінансових ресурсів, що забезпечить достатній рівень їхньої капіталізації.

Одним із потужних мотиваційних чинників для євроінтеграційного вибору України має стати високий інноваційний потенціал. Реалістичність таких перспектив для України підтверджує успіх країн Центрально-Східної Європи та Балтії. Скажімо, Естонія за рівнем інноваційного роз-

витку вже вийшла на середні показники єврозони, Нідерландів, Австрії та перевищила відповідні показники Данії і Франції.

Незаперечно привабливими є високі соціальні європейські стандарти. Так, середньомісячна заробітна плата в ЄС сьогодні майже в дев'ять разів вища, ніж в Україні, і в чотири – ніж у Росії. Така ж динаміка характерна і для пенсійного забезпечення, яке в Європі давно сформувалося як трирівневе і тісно прив'язане до доходів населення. Принципово важливим питанням для України є вихід на європейський стандарт оцінки робочої сили, яка в Україні на сьогодні недооцінена порівняно з середньою в ЄС і єврозоні вдвічі, а порівняно з Бельгією, Францією, Швецією – вчетверо. Мається на увазі частка оплати праці у ВВП. Видатки на соціальний захист населення та соціальну допомогу в багатьох країнах ЄС становлять від третини до половини ВВП. І, як не дивно, серед лідерів тут країни з високим борговим навантаженням – Греція, Італія, Португалія, Ірландія, які мають державний борг більший за річний обсяг ВВП, а соціальні видатки у них перевищують половину ВВП.

Врешті-решт, Угода про асоціацію з ЄС дає можливість Україні завершити процес побудови ринкової економіки, розпочатий понад 20 років тому.

Про ризики й загрози євроінтеграції України у коротко- і середньостроковій перспективі говорив співдоповідач, також п'ятикурсник Інституту магістерської та післядипломної освіти УБС НБУ **Назар Галько** (на його переконання, у довгостроковій перспективі є значний потенціал для зростання). Він почав з аналізу нинішньої структури експортних операцій, де Європа не є основним нашим партнером і за обсягами українського експорту поступається країнам СНД. Причому якщо в Європу ми продаємо переважно сировину, а купуємо готову продукцію, то з СНД ситуація діаметрально протилежна: ми продаємо туди товари з високою доданою вартістю, передусім продукцію машинобудування, а лівову частку імпорту з північного сходу займає газ. Наслідки вступу до ЄС країн Центрально-Східної Європи у цьому контексті теж не додають оптимізму: приклад Угорщини, Словенії, Болгарії, Чехії свідчить про падіння темпів приросту зовніш-

нього товарообороту, що може очікувати й вітчизняних експортерів. Невтішним є приклад країн Балтії, Словенії, Угорщини і щодо динаміки ВВП: до вступу в ЄС у цих країнах спостерігався приріст ВВП від 4 до 7%, а після вступу – лише 0,4–4%. Якщо в Україні за 2013 рік уже було зафіксовано нульовий приріст ВВП, то оптимістичний прогноз на 2014 рік передбачає його падіння на –3%. Підписання ж договору з ЄС, як очікується, тільки подовжить довгостроковий горизонт виходу з економічної кризи.

Гострою для України є і надалі залишатиметься проблема ціни на газ: як для населення, так і для бюджетних і промислових споживачів, що негативно позначиться на домогосподарствах та енергоємних галузях економіки. Однак ціна на газ для України – це ціна її свободи, наголосив доповідач.

Тінізація та офшоризація української економіки вже стала “притчею во язицех”, однак в ЄС цей показник у відношенні до ВВП вдвічі вищий за неєвропейські країни, а впродовж десяти років зниження зафіксовано всього на 3 процентні пункти, тоді як в неєвропейських країнах – в 1,5 раза.

У банківському секторі інтеграційні процеси також неоднозначні. З одного боку, лібералізація руху капіталів сприятиме збільшенню потоків інвестицій у країну, забезпечить ліквідність, зниження вартості капіталу та стимулювання інвестиційної діяльності, сприятиме реформам фінансового сектору та розширенню фінансового ринку. З другого боку, іноземний капітал загострить конкуренцію, яку витримують далеко не всі вітчизняні банківські установи,

підвищить вразливість фінансової системи країни до волатильності європейських ринків, до зовнішніх шоків у разі впливу капіталу, зменшить ступінь незалежності фінансової та економічної політики. Надконцентрація банківського кредитування позичальників із високим рейтингом може зробити кредитні ресурси недоступними для підприємств із нижчим рейтингом.

Кредитних ресурсів особливо потребуватимуть власники сільськогосподарських та переробних підприємств, яким необхідно буде провести повну модернізацію виробництва для приведення його до стандартів та вимог ЄС, підвищення якості й конкурентоспроможності м'ясної та молочної продукції, овочів і фруктів. Досвід нових країн ЄС свідчить, що стандарти і квоти насамперед ударять по дрібних і приватних господарствах, можуть призвести до скорочення поголів'я худоби (як це було в країнах Балтії), до зменшення обсягів сільськогосподарського експорту (Болгарія і Греція). Європа вимагає, щоб Україна скасувала експортне мито на соняшник, у результаті чого наша країна може перетворитися з експортера соняшникової олії на її імпортера, а це підвищить ціни на олію, майонез чи маргарин, а й на свинину та яловичину, адже відходить олійної промисловості використовуються у тваринництві.

Цілком очевидно і те, що позитивні наслідки від підписання Угоди про асоціацію з ЄС для вітчизняного машинобудування будуть відчутні не одразу. Як і для будь-якої іншої галузі, знадобляться додаткові інвестиції та модернізація виробництва. Най-

Доповіді Ольги Богатиренко і Назара Галька слухали аудиторії у Києві, Львові, Харкові, Черкасах і Севастополі.

вразливішим є вагонобудування, продукція якого становить 80% усього експорту машинобудівної галузі і переважно надходить до Росії та інших країн СНД. За суто технічними характеристиками (стандартами колії) українські вагони без модернізації швидко не вийдуть на нові ринки. Запровадження Росією обмежувальних заходів зачепить цілу низку великих українських підприємств: Крюківський вагонобудівний завод, “Луганськтепловоз”, “Електрозовобудування”, “Азовмаш”, “Дніпровагонмаш” та інші. Нелегко буде й вітчизняній авіаційній промисловості, яка має глибоко інтегроване виробництво з північно-східними партнерами.

Окреслені плюси і мінуси європейської інтеграції стали відправною точкою дискусії, учасники якої наперед поцікавилися думкою доповідачів: які ж першочергові кроки вони можуть рекомендувати українській владі для зупинки процесів економічної стагнації, які галузі слід визначити пріоритетними?

Стратегічним завданням на довгострокову перспективу, на переконання доповідачів, має стати перехід від галузевого принципу управління до реалізації проектів, кластеризація української економіки за найпрогресивнішими напрямками, спроможними створювати додану вартість і конкурувати на європейському ринку. Потрібно розробити довгострокову економічну стратегію на 20–30 років. А однією з перспективних, конкурентоспроможних й активно експортованих є галузь інформаційних технологій, в якій Україна має значний потенціал.

Завідувач кафедри фінансів Інституту магістерської та післядипломної освіти УБС НБУ **Олена Лап-**

ко підтримала точку зору про необхідність реформування структури виробництва на користь інноваційних галузей. Водночас нагадала, що в Україні неодноразово розроблялися ґрунтовні довгострокові економічні стратегії: і на період 2004–2015 років, і на період до 2050 року, однак їх практичне впровадження з тих чи інших причин, у тому числі й політичних, постійно відкладалося.

А чому б не зробити рушієм реформ аграрний сектор, адже наші природно-кліматичні ресурси, родючі чорноземи – чи не найдорожчий ресурс, яким ми володіємо? Завідувач кафедри управління банківською безпекою УБС НБУ **Надія Юрків** зауважила, що подальше зростання населення планети, чисельність якого вже перевищила 7 мільярдів, загострюватиме продовольчу проблему, у вирішенні якої Україна має великі перспективи. А розвиток аграрного сектору потребуватиме й високих інформаційних технологій, і впровадження інновацій, і висококваліфікованого кадрового потенціалу.

Думку підхопив професор кафедри управління банківською безпекою УБС НБУ **Віктор Горицький**. “Що таке ХХІ століття з точки зору економіки? Це перехід людства у третю цивілізаційну фазу свого розвитку – інформаційне суспільство, де головною цінністю є інформація. Але не в розумінні глобального Інтернету, а у вигляді знань, інновацій, ноу-хау. Це стосується не лише Ай-Ті-технологій, а всіх галузей економіки, починаючи з сільського господарства і закінчуючи космосом”. Саме в інноваціях – потенціал нашого майбутнього розвитку, наголосив він. Віктор Горицький як представник Національного агентства з акредитації України торк-

нувся ще одного аспекта євроінтеграції: понад 15 років Україна послідовно рухалася в напрямку Європи і світу, приводячи українську систему технічного регулювання у відповідність до вимог Світової організації торгівлі та Євросоюзу. Нещодавно була озвучена інформація, що для того, аби Україна могла поставляти свою продукцію до ЄС, нам потрібно гармонізувати ще дві тисячі стандартів. Але слід сказати, що вже гармонізовано значно більше – три тисячі стандартів, а це десятки і сотні технічних регламентів. Тобто пройдено колосальний шлях, звертати з якого на манівці немає сенсу.

Учасники дискусійного клубу із Севастополя порушили питання щодо перспектив долучення України до європейського механізму регулювання валютних курсів (ERM II) та вступу до єврозони. Представники Львова у відповідь нагадали, що вступ країни в зону євро є найвищим ступенем інтеграції, але не обов’язковим: можна бути членом ЄС, але не бути в зоні євро, і таких прикладів ми знаємо багато. Тож не варто забігати так далеко наперед, адже нині йдеться лише про початковий етап інтеграції – Угоду про асоціацію з ЄС.

А от європейський досвід проведення монетарної політики вже нині втілюється у вітчизняну практику. Зокрема, Національний банк України працює над впровадженням режиму інфляційного таргетування, який зарекомендував себе як одна з найуспішніших стратегій грошово-кредитної політики. Про це розповів начальник управління стратегії грошово-кредитної політики Національного банку **Володимир Лепушинський**. Він уточнив, що Євросоюз не використовує цей

Слово має отець Петро Жук.

Найактивніша учасниця дискусії **Юлія Чумак** отримала спеціальну відзнаку.

режим у чистому вигляді, інфляція – не єдиний, а лише один з основних показників, яких необхідно досягати в монетарній політиці. “Невипадково монетарна інтеграція є останнім етапом інтеграції до ЄС. Цьому мають передувати структурні зміни в економіці, адже структурна політика є основною передумовою успішного функціонування економіки й отримання позитивів від асоціації з ЄС”, – наголосив Володимир Лепушинський. Стосовно ж дискусії про пріоритетність сільського господарства чи інформаційних технологій, то, на його думку, розвиток сільського господарства – це питання безпеки країни, а в основі розвитку Ай-Ті-технологій лежить стимулювання підприємницької ініціативи, для чого потрібні не так державні кошти, як послідовна дерегуляція.

Професор кафедри економіки та управління УБС НБУ **Грант Багратян** запропонував прагматично поглянути на глобалізовані економічні реалії. Що таке євроінтеграція України на даному етапі? Асоціація – це не вступ до Євросоюзу, вступ нині дійсно не вигідний Україні, яка більше імпортує, ніж експортує. Нині ж ідеться про різке зниження митних тарифів, про суттєву одномоментну лібералізацію української економіки. З одного боку, це загострить проблему виживання суб’єктів господарювання, з другого – відкриє додаткові можливості: виживуть креативні, але будуть і втрати – такий закон лібералізації економіки. Ще Україна отримує можливість відтворюватися в умовах економічного простору обсягом 15 трильйонів доларів. Для порівняння: обсяг Митного союзу в п’ять разів менший. Якщо відтворення економіки відбувається у більш масштабному економічному просторі, то шанси сталого розвитку значно зростають, і це важливо.

Грант Багратян зауважив, що Україні слід ретельно попрацювати над інституційними й інфраструктурними змінами, аби органічніше, безболісніше й вигідно для себе інтегруватися в Європу. Він нагадав, що економічне зростання України припадає на період 2000–2007 років – у середньому по 7% щорічно. Воно забезпечувалося насамперед за рахунок поступового відновлення втрачених у 1990-х роках обсягів ВВП, зростання споживчого попиту, грошової маси, експорту, грошових доходів населення та обсягів грошових

переказів трудових мігрантів. Цікаво, що економіка України починає зростати тоді, коли інфляція становить від 5 до 15%, а зниження темпів інфляції гальмує зростання нашої економіки. В Європі від нас вимагатимуть низької інфляції, а тому економічне зростання повинно буде корелювати з інвестиціями, зі стимулюванням нарощування пропозиції, а не тільки попиту. Потребує вирішення ціла низка нагальних питань інституційного характеру: збільшення частки населення, зайнятого в реальній економіці; розвиток позабанківського сектору фінансової системи, збільшення в рази обсягів інвестицій тощо. “Досвід вирішення аналогічних проблем є – в Болгарії, Румунії, інших нових членів ЄС. Це може стати прикладом для подальшого розвитку України, – наголосив Грант Багратян. – Лише слід усвідомлювати, що доведеться значно більше працювати”.

А чи готове українське суспільство до таких змін? Студент Інституту магістерської та післядипломної освіти Назар Галько навів результати опитування компанії Джі Еф Кей (GFK) Україна, згідно з якими 44% громадян на Півдні і 51% на Сході України не готові поступитися своїм нинішнім добробутом заради кращого, але поки що примарного європейського майбутнього. Що робити з цією соціологією, як врахувати психологію й менталітет людей у різних економіко-географічних регіонах України?

Під час дискусії з Харкова надійшла пропозиція чітко розрізняти вступ та асоціацію з ЄС, адже вступ – це для нас віддалена перспектива, а нині йдеться про зовсім інші ризики і виклики. Аудиторії в Севастополі й Черкасах висловили спільне міркування: а чи варто взагалі ставити питання руба про приєднання до якогось економічних систем, втрати і поступки пов’язані з цим? Чому б Україні не будувати власну самостійну і самодостатню економіку без інтеграції в інші об’єднання? Студентка КНЕУ **Юлія Чумак**, яка отримала відзнаку за активну участь у дискусії, з цього приводу висловила таку думку: ми усвідомлюємо, що Україна недосконала, що для подальшого розвитку в сучасному глобалізованому світі нам потрібно чимось поступитися, приймати складні рішення, робити важкі, непопулярні кроки. Будь-які серйозні реформи супроводжуються певними втратами на початковому етапі, однак у подальшому приносять додаткові зиски. Але виходити при цьому слід не з вимог Європейського, Митного чи будь-якого іншого союзу або інтеграційного об’єднання, а насамперед із національних інтересів, потреб подальшого розвитку нашої держави. З того, що зовнішні партнери вимагають від нас, ми маємо обирати те, що потрібно нам самим, “нам треба розвивати себе, а не допомагати їм захопити нас”.

Загалом під час обговорення було порушено надзвичайно широкий спектр проблем. Студентка зі Львова навіть поцікавилася думкою решти учасників Дискусійного клубу, як дотримуватимуться принципи гендерної рівності в Україні після підписання Угоди про асоціацію з ЄС? У своїй відповіді ректор Київської Трьохсвятительської Духовної семінарії УГКЦ, капелан УБС НБУ ієрей **Петро Жук** поглянув на поняття рівності ширше. Він процитував притчу зі Святого Письма про чоловіка, який на базарі угледів перлину та захотів її придбати, а продавець забавив за це: “Віддай усе, що маєш”. Україна не може керуватися таким самим принципом та віддати заради інтеграції до Європи все, що має. Ми не повинні здати жодної своєї позиції. Навпаки, маємо мислити чітко й прагматично та отримати від Європи те, чого насамперед самі потребуємо. “Бо як Україна потребує Європи, так само Європа потребує України”, – наголосив отець Петро. Питання не обмежується лише економічним виміром, ідеться про цінності, які ми здобуваємо, а також про духовні, моральні, сімейні цінності, які зберіг наш народ і готовий збагатити ними Європу. Дорога до мети завжди нелегка і супроводжується труднощами, додав отець Петро, але і в тих труднощах є колосальний позитив: ми готові їх терпіти і долати. Адже український народ – єдиний, який уже довів свою готовність до самопожертви за ідеали Європи, формально не будучи членом європейської спільноти.

Юрій Матвійчук,

Yurii Matviichuk,

“Вісник НБУ”.

“Herald of the National Bank of Ukraine”.

Фото Дмитра Безштанька.

Photos by Dmytro Bezshanko.